

ς'.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ὑπὸ Ἀριστείδου Στεργέλλη.

Ἔγγραφα περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας
ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ.

Πρὸς

τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν

(διὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ Κέντρου Ἐρευνῆς

τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ)

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν ἔκθεσιν περὶ τῆς εἰς τὸ Βατικανὸν ἀποστολῆς μου, πραγματοποιηθείσης κατόπιν προτάσεως τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Ἐρευνῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου ἕως 18 Νοεμβρίου 1973. Ἡ ἀποστολὴ ἐγένετο πρὸς ἔρευναν ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Βατικανοῦ (*Archivio Segreto Vaticano*) τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος ἀνεκδότου ἀρχεῖου ὄλικου περὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐν συνδυσμῶ καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν προγραμματισθεῖσαν ἔκδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα ἀνευρεθέντων ἐγγράφων τῶν ἐν λόγῳ Ἀρχείων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Εἰδικώτερον μοι ἀνετέθη ἡ ἐνημέρωσις ἐπὶ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ἐξέτασις τῆς ἐσωτερικῆς ὁργανώσεως τῶν Ἀρχείων, τῆς ταξινομήσεως τῶν ἐγγράφων καὶ τῆς εὔρετηριάσεως αὐτῶν, τέλος δὲ ἡ ἔρευνα περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ἀναζητουμένου ὄλικου. Ἐκτὸς τούτων ἔλαβον ἐντολὴν νὰ ἐξετάσω τὸν τρόπον λειτουργίας τῆς ἀρχεῖου ὑπηρεσίας καὶ τὰς δυνατότητας ἐνδεχομένης φωτογραφίσεως ἢ μικροφωτογραφίσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τμήματος τῶν Ἀρχείων.

Ὁρμώμενος ἐκ τῶν προηγηθεισῶν ἐρευνῶν τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα ἔστρεψα τὴν προσοχήν μου εἰς τὸ ἀρχεῖον (*Fondo*) τῆς *Segreteria di Stato* (= Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας), περιλαμβάνον πλῆθος ἐγγράφων διὰ τὸ ἐρευνώμενον θέμα. Τῆς Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας προϊστάτο ὁ πρῶτος τῆ τάξει καρδινάλιος *Segretario di Stato*, ὁ ὁποῖος

1. Βλ. τὰς ἐξῆς ἐργασίας αὐτοῦ: α) «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἰς ἀγνώστους πηγὰς τῶν Ἀπορρήτων Ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ», *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 46 (1971), σ. 143 - 149· β) «Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου εἰς ἄγνωστον περιγραφὴν τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ», *Νέα Ἑστία*, 89 (1971), σ. 508 - 514· γ) «Τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς περιγραφὴν τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*, Ἀφιέρωμα 1821 - 1971, σ. 147 - 152· δ) «Ἄγνωστα ἔγγραφα τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», *Παρνασσός*, 13 (1971), σ. 119 - 153· ε) «Ἡ ἐν ἔτει 1822 ἔφοδος τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Μεσολογγίου εἰς περιγραφὴν τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ», ἔ.ἀ., σ. 374 - 382· ς) «Ἡ ἐν ἔτει 1822 μάχη τοῦ Πέτα κατ' ἀνεκδότου χειρόγραφον τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ», ἔ.ἀ., σ. 485 - 493· ζ) «Ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς ἄγνωστα ἔγγραφα τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ», ἔ.ἀ., 15 (1973), σ. 122 - 151· η) «Ἐπτανήσια καὶ μελέται: Οἱ ἐν Ἐπτανήσῳ σεισμοὶ κατὰ τὰ ἔτη 1820 καὶ 1825 εἰς περιγραφὴν ἐγγράφων τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ, Πρόνοια περὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων σπουδαστῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα», ἔ.ἀ., σ. 396 - 411.

ἤσκει ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν². Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦτου ὑπῆγοντο τὰ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ οἱ διαχειριζόμενοι ταῦτα εἰς τὰς ξένας χώρας ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι, ἐκκλησιαστικοὶ ἢ κοσμικοί.

Ἡ πρώτη ἐνημέρωσις ἐπὶ τῆς βιβλιογραφίας περὶ τῶν Ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας αὐτῶν δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ προσφάτου ἔργου τοῦ Leonard Boyle³, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει κατάλογον τῶν μέχρι σήμερον ἐκδοθεισῶν βιβλιογραφιῶν, ἀνεξαρτήτων ἐργασιῶν καὶ μελετῶν εἰς περιοδικὰ περὶ τῶν ἐν λόγῳ Ἀρχείων. Εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον δημοσιεύεται καὶ κατάλογος τῶν Εἰρητηρίων (*Indici*)⁴ τοῦ ἀρχείου τῆς *Segreteria di Stato*.

Βασικὸν ἀφ' ἑτέρου βοήθημα διὰ τὴν γνώσιν τῆς ὀργανώσεως τῶν Ἀρχείων καὶ τῶν συνιστῶντων ταῦτα ἐπὶ μέρους τμημάτων ἀποτελεῖ τὸ ἔργον τοῦ K. Fink⁵. Ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης εἰδικώτεροι μελέται διὰ μερικώτερα θέματα, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀναφεροῦν περαιτέρω.

Τὸ νεώτερον ἀρχεῖον τῆς *Segreteria di Stato* περιλαμβάνει ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1814, πρὸς ἔρευαν δὲ παρέχεται ὑλικὸν μέχρι τοῦ ἔτους 1878. Τὸ ἀπὸ τοῦ 1800 ἕως 1814 ἀρχεῖον τῆς νεωτέρας περιόδου δὲν ἔχει διασωθῆ ἕως σήμερον ἀκέραιον. Ἡ εἰσβολὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρώμην τὸ 1809 ἐπέφερε, πλὴν τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ Πάπα Πίου Ζ' εἰς τὴν Γαλλίαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1809 ἕως 1814, καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν Ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας προήλθον σημαντικαὶ ἀπώλειαι καὶ φθοραί. Σφύζονται μόνον ὠρισμένα τμήματα τοῦ ἀρχείου τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀποτελοῦντα τὰ λεγόμενα *Libri di corrispondenza*⁶, ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὁποίων, τοῦλάχιστον ὅσον κατέστη δυνατόν νὰ διαπιστώσω λόγῳ ἐλλείψεως χρόνου, δὲν προέκρινεν ὅτι ὑπάρχουν ἔγγραφα εἰς αὐτὰ δυνάμενα νὰ ἐνδιαφέρουν ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς. Ἀπὸ τῆς ἰδίας περιόδου ἐποχῆς, ἀφ' ἧς σφύζεται τὸ κύριον μέρος τοῦ ἀρχείου, καὶ συγκριμένως ἀπὸ τοῦ 1816, ἴσχυσε διὰ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἰταλικῶν ἀρχείων ἡ ἀρχὴ τῆς προελεύσεως τῶν ἐγγράφων, γεγονός ὅπερ συνετέλεσεν εἰς τὴν πρώτην συγκρότησιν τοῦ ἀρχείου κατὰ ὑπηρεσίας προελεύσεως καὶ καταγραφῆν αὐτοῦ κατὰ ἀρχεϊακὰ θέματα (*rubriche*).

2. Βλ. *Enciclopedia Cattolica*, 11, στ. 248 - 252.

3. Leonard Boyle, *A survey of the Vatican Archives and of its medieval holdings*, Τορόντο 1972 (*Pontif. Institute of Medieval Studies, Subsidia Mediaevalia I*), σ. 27 - 30.

4. Περὶ τῶν *Indici* τοῦ νεωτέρου ἀρχείου βλ. ἔ.ἀ., σ. 34 - 36.

5. Karl August Fink, *Das vatikanische Archiv, Einführung in die Bestände und ihre Erforschung*, Ρώμη 1951². Περὶ τοῦ νεωτέρου ἀρχείου βλ. σ. 105 - 113.

6. Ἐξητάσθησαν ἐκ τοῦ συνόλου τὰ *Libri* ὑπ' ἀρ. 13, 14, 15, 31, 36, 41. Περὶ ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς ταύτης βλ. Lajos Pásztor, «Per la storia della Segreteria di Stato nell'Ottocento, La riforma del 1816», ἐν *Mèlanges Eugène Tisserant*, Βατικανὸν 1964, 5, σ. 231. Τὸν κ. Pásztor, εἰδικὸν ἀρχειονόμον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας καὶ πλέον ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἐν λόγῳ ἀρχεῖον καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσίν του καὶ ἔχει δημοσιεύσει σειρὰν σχετικῶν ἄρθρων, συνεισέβηθη πολλὰκις διὰ τὰ ἐκάστοτε προκύπτοντα θέματα τῆς ἐρεῦνης μου, τὸν εὐχαριστῶ δὲ θερμῶς διὰ τὰς χρησίμους ὑποδείξεις του.

Τὸ σύνολον τῶν ἐγγράφων εἶναι σήμερον ὑποδιηρημένον εἰς τριακόσια τοιαῦτα θέματα ⁷. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1833 ἕως 1847 ἴσχυσε διάφορος ἀρχειακὴ ταξινομήσις, βάσει τῆς ὁποίας ὁ ἀριθμὸς τῶν θεμάτων περιορίσθη εἰς διακόσια καὶ μετεβλήθη ἢ γενικὴ διάταξις αὐτῶν⁸. Κατάλοιπον τῆς προσωρινῆς ἐκείνης μεταβολῆς διατηρεῖται σήμερον μόνον εἰς τὴν κατάταξιν τοῦ ὕλικου τῶν ἐτῶν 1846 - 47. Ἐκαστον θέμα ἔχει ὑποδιαιρεθῆ εἰς φακέλους (*b u s t e*), φέροντας συνεχῆ ἀριθμῆσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, οἱ δὲ φάκελοι ὑποδιαιροῦνται εἰς ὑποφακέλους ἢ τεύχη (*f a s c i c o l i*) κατὰ ἔτη. Κατὰ τὸ γενικὸν τοῦτο σχῆμα ἔχει ταξινομηθῆ τὸ ἀρχεῖον τῆς *S e g r e t e r i a d i S t a t o* μέχρι τοῦ 1850. Ἀπὸ τοῦ 1851 κ.έ. ὅμως ἴσχυσε διάφορος κατάταξις, ἔχουσα ὡς βάσιν τὸ ἔτος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὑπῆχθησαν τὰ θέματα. Γενικὴν εἰκόνα τῶν δύο κατατάξεων καὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ των λαμβάνει τις ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν χρονολογικῶν Εὐρετηρίων (*I n d i c i*), περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Τὰ ἐγγράφα, κατατασσόμενα κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραλαβῆς των εἰς φακέλους, ἦσαν ἀρχικῶς ἅπαντα λυτά. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως μέρος τῶν οὕτως ἀπαρτισθέντων φακέλων μετεκινήθη ἐκ τῆς ἀρχικῆς τῆς θέσεως καὶ ἀπετέλεσε ἀνεξάρτητα δεδεμένα καὶ ἠριθμημένα κατὰ φύλλον τεύχη, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται εἰς τὸ οἰκεῖον ἀρχειακὸν θέμα καὶ ἔτος. Ἡ μετακίνησις τοῦ ὕλικου ἐκ τῶν ἀρχικῶν φακέλων ἐγένετο πρὸς ἀποσυμφόρησιν καὶ καλλιτέραν ταξινομήσιν τῶν ἐγγράφων, πλὴν ὅμως τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη πάντοτε. Ἐν προκειμένῳ αἱ πραγματοποιηθεῖσαι μεταβολαὶ ἐσημειώθησαν διὰ μολυβδίδος ἐν τοῖς Εὐρετηρίοις καὶ κατεχωρίσθησαν εἰς ἴδιον βοθητικὸν πῖνακα ἐν τέλει τῶν Εὐρετηρίων. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἀρχείου τῆς *S e g r e t e r i a d i S t a t o* εὐρίσκεται ἐν ἐξελίξει καὶ τὰ Εὐρετήρια δὲν εἶναι πάντοτε ἐνημερωμένα, γεγονός ὅπερ ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν προσοχὴν κατὰ τὴν ἔρευναν ἐπὶ πλέον δὲν ἀποκλείεται μελλοντικῶς μεταβολὴ τῶν δευτερευόντων στοιχείων τοῦ ὕλικου (φάκελοι, τεύχη).

Λόγῳ τῆς σημειωθείσης μεταβολῆς περιήλθον εἰς δευτέραν μοῖραν ὁ ἀρχικὸς ἀριθμὸς φακέλου καὶ ἡ ὑποδιαίρεσις εἰς ὑποφακέλους. Ὡς ἐκ τούτου τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα δέον ἀπαραίτητως νὰ περιλαμβάνῃ ἐκάστη παραπομπὴ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ θέματος καὶ τὸ ἔτος. Τὰ λοιπά, δηλ. ὁ ἀριθμὸς τοῦ φακέλου καὶ τοῦ ὑποφακέλου ἢ τεύχους, δύνανται νὰ παραλείπονται, διότι δὲν εἶναι πάντοτε μετ' ἀκριβείας γνωστά· ἐὰν π.χ. ὁ ὑποφάκελος ἔτος τινὸς μετεκινήθη ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ φακέλου καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον τεύχος ἢ τεύχη ἢ φάκελός τις διεσπάρθη εἰς ἀριθμὸν τευχῶν, ἢ νέα προκῆψασα κατάστασις δὲν διαπιστοῦται ἐκ τῶν Εὐρετηρίων πάντοτε.

Ἡ ἀνεύρεσις ἐγγράφων ἐπὶ συγκεκριμένον ζητήματος δύναται νὰ γίνῃ δι' εὐρετηρίων δύο εἰδῶν, τῶν χρονολογικῶν (*I n d i c i*) καὶ τῶν ἀλφαβητικῶν (*R u b r i c e l l e*). Ἄμφότερα

7. Τὸ ὑπὸ τοῦ *F i n k*, ἔ.ἀ., σ. 108 ἀναφερόμενον Θέμα 301 *D e l e g a t o d i C o s t a n t i n o p o l i* ἀνεζητήθη, ἀλλὰ μοι ἐδηλώθη ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε τοιοῦτο Θέμα.

8. *L a j o s P á s z t o r*, «*L' archivio della Segreteria di Stato tra il 1833 e il 1847*», *Τουρῖνο* 1972, σ. 106, 115 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ: *Annali della Scuola Speciale per Archivistici e Bibliotecari dell' Università di Roma*, 10, 1970). Βλ. ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ, «*La Classificazione delle carte della Segreteria di Stato tra il 1833 e il 1847*», *Τουρῖνο* 1972, σ. 652-653 (*Miscellanea in memoria di Giorgio Cencetti*). Τὸ εὐρετήριο ὑπ' ἀρ. 3 παρέχει εἰκόνα τῆς συνθέσεως τοῦ ἀρχείου, ὡς εἶχεν αὕτη κατὰ τὴν περίοδον 1833 - 47.

ἀπαγορεύεται ρητῶς ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως νὰ δημοσιευθοῦν ἢ νὰ φωτογραφηθοῦν ἢ νὰ ἀντιγραφοῦν ἐξ ὀλοκλήρου μόνον ἢ ἀντιγραφή μέρους τῶν εὐρετηρίων τούτων ἐπιτρέπεται.

Τὰ *Indici* τοῦ νεωτέρου ἀρχείου εἶναι δύο, εἰς αὐτὰ δὲ ἔχει συστηματικῶς καταχωρισθῆ τὸ ἀπὸ τοῦ 1814 ἀρχεῖακὸν ὕλικόν. Ἐμφότερα τὰ εὐρετήρια, καταρτισθέντα πρὸ πολλῶν ἐτῶν, φέρουν πλείστας ἀλλαγάς, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς ἐπελθούσας μεταβολὰς εἰς τὴν κατάταξιν τοῦ ὕλικου μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν εὐρετηρίων. Ὡς ὅμως ἤδη ἀνεφέρθη, τὰ εὐρετήρια δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐνημερωμένα μέχρι σήμερον, παρὰ τὴν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν.

Τὸ πρῶτον εὐρετήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει καταγραφῆ τὸ ἀρχεῖον ἀπὸ τοῦ 1814 ἕως τοῦ 1850, φέρει ἀριθμὸν 1032, ἔχει τίτλον *Inventario dell' Archivio della Segreteria di Stato, Sezione Esteri (1814 - 50)* καὶ ἡ καταχώρισις τῶν ἐγγράφων εἰς αὐτὸ ἔχει γίνει μὲ βάσιν τὰ ἀρχεῖακὰ θέματα. Τὸ δεῦτερον τῶν εὐρετηρίων, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει καταγραφῆ τὸ ἀρχεῖακὸν ὕλικόν ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1877⁹, φέρει ἀριθμὸν 1089 καὶ ἔχει τίτλον *Segreteria di Stato Inventario (1851 - 77)*. Τὰ ἐγγράφα ἔχουν καταγραφῆ κατὰ ἔτη, ὑπάρχουν δὲ καταχωρίσεις περὶ Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 1870.

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω εὐρετηρίων εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν βοηθητικῶν διὰ τὴν ἔρευναν χειρογράφων κωδίκων καὶ βιβλίων ὑπάρχουν τὰ πρωτόκολλα εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐγγράφων καὶ τὰ ἀλφαβητικά εὐρετήρια (*Rubricelle*). Εἰς τὰ ἀλφαβητικά εὐρετήρια ἀπὸ τοῦ 1816 κατεχωρίζετο ἕκαστον ἐγγράφον μετὰ τὴν πρωτοκόλλησίν του ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τόπου προορισμοῦ ἢ προελεύσεως ἢ τοῦ ἀποδέκτου κλπ., ἐσημειοῦτο δὲ παραπλεύρως ὁ ἀριθμὸς πρωτοκόλλου τοῦ εὐρετηριαζομένου ἐγγράφου¹⁰. Οὐδενὸς τῶν βοηθημάτων τούτων ἐπιτρέπεται ἡ φωτογράφησις, ἣτις ἄλλωστε, καὶ πραγματοποιουμένη, θὰ εἶχε περιορισμένην χρησιμότητα, διότι ἡ ἀνεύρεσις ἐγγράφων διὰ τῶν ἀλφαβητικῶν εὐρετηρίων καὶ τῶν πρωτοκόλλων εἶναι ἀβέβαιος, δοθέντος ὅτι δὲν δύναται τις νὰ γνωρίζῃ ἀσφαλῶς ὑπὸ ποῖον λήμμα κατετάγη ἐν ἐγγράφῳ ἢ καὶ ἂν κατεχωρίσθη εἰς τὸ πρωτόκολλον. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔρευνα αὕτη θὰ ἔδει ἀπαραιτήτως νὰ γίνῃ ἐπὶ τόπου καὶ θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνεύρεσιν περιορισμένου ἀριθμοῦ ἐγγράφων, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῆ ἔγγραφον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ πρωτοκόλλου. Ἀλλὰ ὁ ἀριθμὸς πρωτοκόλλου δὲν ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς τὸ ἔγγραφον, διότι, πλὴν ἐλαχίστων περιπτώσεων, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ ἐποποθετήθη τὸ ἔγγραφον. Τὰ ἀλφαβητικά εὐρετήρια καὶ πρωτόκολλα ἔχουν κυρίως βοηθητικὴν σημασίαν, δύναται δηλ. δι' αὐτῶν μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἐγγράφου τινὸς νὰ ἐπιβεβαιωθῆ ἡ ταυτότης τούτου. Ἐκ τῶν λόγων τούτων κατὰ τὴν ἔρευναν ἐχρησιμοποιήθησαν ἀποκλειστικῶς τὰ ἐκ τῶν ὑστέρων συνταχθέντα εὐρετήρια (*Indici*), διὰ τῶν ὁποίων ὁ γράφων ὠδηγήθη εἰς τὴν ἄμεσον ἐπισήμανσιν τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ ἀναζητουμένου ἀρχεῖακου ὕλικου.

Τὰ ἐγγράφα, ὡς εἶναι σήμερον ταξινομημένα, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀξιοποιηθοῦν. Χρονολογικῆ σειρὰ εἰς πλείστας περιπτώσεις δὲν ὑπάρχει, ὅπως δὲν ὑπάρχει ἐπίσης ἀρχεῖακὴ τάξις, ἰδίως ὁσάκις ἐγγραφόν τι ἐξ Ἀθηνῶν ἢ Κερκύρας διεβιβάζετο μέσω Ἀγκῶνος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ διαβιβαστικά ἐγγράφα κατὰ κανόνα δὲν εὐρίσκονται μετὰ τῶν διαβιβαζομένων, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς θέσεώς των ἢ συγκεντρωμένα ὁμοῦ καθ' ὁμάδας. Ἀντιθέτως τὰ σχέδια τῶν δοθεισῶν ἀπαντήσεων

9. Τὰ περιεχόμενα τῶν φακέλων τοῦ 1878, μέχρι τοῦ ὁποίου χορηγεῖται ὕλικόν πρὸς ἔρευναν, δὲν ἔχουν περιγραφῆ εἰς τὸ εὐρετήριον.

10. Βλ. ἐκτενῶς *Pásztor*, ἔ. ἀ, σ. 222 - 229.

εύρίσκονται συνήθως ἐντός τῶν προκαλεσάντων ταύτας ἐγγράφων, ἐνῶ θὰ ἦτο βεβαίως καλλίτερον νὰ προσδιορίζεται ἐκ τῆς ἰδιαίτερας αὐτοῦ χρονολογικῆς ἐνδείξεως ἢ θέσεως ἐκάστου ἐγγράφου. Τὸ πρόβλημα καθίσταται σοβαρότερον διὰ τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς πολλὰ ἐγγράφα ἔχουν τοποθετηθῆ τὸ ἐν ἐντός τοῦ ἄλλου, χωρὶς κἂν νὰ εἶναι συνημμένα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπλῶς ἀφοροῦν εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα. Ἐκαστον ἐγγράφον φέρει εἰς τὸ κάτω δεξιὸν μέρος τῆς τελευταίας σελίδος τὸν ἀριθμὸν καταχωρίσεώς του ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ, ὁ ὁποῖος ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ τυχόν ὑπάρχοντος σχεδίου ἀπαντήσεως· οὕτω διευκολύνεται καὶ ἡ συσχέτισις τῶν ἐγγράφων. Τέλος πρέπει νὰ λεχθῆ ὅτι σπανιώτατα οἱ φάκελοι περιέχουν ἀμιγῶς ἐλληνικοῦ ἐνδιαφέροντος ἐγγράφα. Περὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰδήσεων τῶν ἐγγράφων τούτων θὰ σχηματίσῃ τις ἀντίληψιν ἐκ τῆς κατωτέρου παρατιθεμένης συνοπτικῆς περιγραφῆς τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπὶ μέρους φακέλων.

Περὶ τῆς διακλαδώσεως τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τοῦ Παπικοῦ Κράτους εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ συστηματικὴ μελέτη καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ πληροφορίες περὶ τοῦ θέματος δύνανται νὰ ληφθοῦν μόνον ἐξ ἐπιτοπίου ἐρεῦνης τοῦ ἀρχείου. Μαρτυρεῖται ἡ ὑπαρξις Γεν. Προξενείου εἰς Κέρκυραν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἀγγλοκρατίας καὶ μέχρι τοῦ 1870, ὡς καὶ Γεν. Προξενείου εἰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ 1833. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, καθ' ἣν ἰδρύθη τὸ Γεν. Προξενεῖον Ἀθηνῶν, ἐγκαθίσταται παπικὴ προξενικὴ ἀρχὴ εἰς Πάτρας. Ὑπῆρχον ἐπίσης ὑποπρόξενοι εἰς Ζάκυνθον καὶ Λευκάδα, εἰς Σύρον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τέλος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως προξενικὸς πρᾶκτωρ εἰς Πρέβεζαν.

Ἡδὴ περιγράφονται ἐν συντομίᾳ οἱ διὰ τῶν Εὐρετηρίων ἐπισημανθέντες φάκελοι καὶ τεύχη ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1850.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 45 (Παπικὸν Πρόξενον Κερκύρας καὶ λοιπῶν Ἴονίων Νήσων) : τεύχος 1, ἔτος 1846· τεύχος 1, ἔτος 1847.

Εἰς τὸ Θέμα τοῦτο παρέμειναν τὰ ἐγγράφα τοῦ Θέματος 292 (Παπικὸν Πρόξενον Κερκύρας καὶ Ἀθηνῶν) μόνον τῶν ἐτῶν 1846 - 47, διότι, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἀρχείου τῶν ἐτῶν τούτων εἶναι ἐκεῖνη ἣτις ἴσχυσε μετὰ τὸ 1833 καὶ 1847. Ἀμφοτέρων τῶν ἐτῶν τὰ ἐγγράφα προέρχονται ἐκ τοῦ Γεν. Προξενείου Κερκύρας· εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας, ἐνῶ τὰ καθαντὸ ἀρχεῖα τῶν ἐν Ἑλλάδι Γεν. Προξενείων φαίνεται ὅτι ἔχουν ἀπολεσθῆ. Τὰ τοῦ 1846 ἀπὸ πλευρᾶς ἐλληνικοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι ἐλάχιστα. Ἐκ τῶν τοῦ 1847, ἐνθα ὁμοῦς ὑπάρχον ἐγγράφα ἀπὸ τοῦ 1839, ἀξία ἴσως προσοχῆς εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας Fr. Orioli καὶ εἰς τὰς κινήσεις τοῦ ἰδίου ὡς παλαιοῦ φηγάδος. Αἱ πλέον ἐνδιαφέρουσαι ὁμάδες ἐγγράφων εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον *No t i z i e p o l i t i c h e*, ὡς καὶ ἕτεροι δύο, εὐρισκόμενα μετὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν, περὶ τοῦ Ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος εἰς Κέρκυραν Valerio Pizzoli, περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ ἀλβανικῶν ἀκτῶν καὶ περὶ δράσεως ἐπαναστατικῶν στοιχείων εἰς Πάτρας.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 157 (Ὑγειονομικὰ μέτρα) : ὑποφάκ. 4, ἔτη 1822 - 23.

Ὁ ὑποφάκελος οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ 200 περίπου σημαντικῶν ἐγγράφων, λυτῶν, πρωτοτύπων, τὰ ὁποῖα περιέχουν πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων εἰς τὸ συνέδριον τῆς Verona (τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ Α. Μεταξᾶ καὶ τοῦ Γ. Μανρομιχάλη), καθ' ὃν χρόνον οὗτοι εὐρίσκοντο εἰς τὸ λοιμοκαθατήριον τοῦ Ἀγκῶνος. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ ἀλληλογραφία ἢ σχετιζομένη πρὸς τὴν ματαιωθείσαν προσπάθειαν τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ὅπως ἀκουσθοῦν

αί απόψεις των εἰς τὸ συνέδριον. Ὑπάρχουν ἔγγραφα τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Πάπα (*Delegato*) εἰς Ἀγκῶνα, τοῦ καρδινάλιου *Gius. Spina*, ἐκπροσώπου τοῦ Πάπα εἰς *Verona*, τῆς Ὑγειονομικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ λιμένος τοῦ Ἀγκῶνος, τοῦ καρδινάλιου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων *Erc. Consalvi*, τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ *A. Κανακάρη*, τοῦ *A. Μανροκορδάτου*, τοῦ *Τριμυθοῦντος Σπυρίδωνος*, τοῦ *Βρεταννοῦ Προξένου Ἀγκῶνος* κλπ. Τὰ ἔγγραφα ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλα ζητήματα, ὅπως τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Π. Πατρῶν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν βοήθειαν εἰς τοὺς ἐκ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν Ἕλληνας οἱ ὅποιοι, προοριζόμενοι διὰ τὴν Ἑλλάδα, διήρχοντο διὰ τῆς Ἐπικρατείας τοῦ Πάπα, τὰς κινήσεις τοῦ *Jourdain* κ.ἄ.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 165 (Ὑποποτι ὀργανώσεις καὶ Ἐταιρίαι) : ὑποφάκ. 2,4,8,15, ἔτη 1831, 1832, 1845· τεύχη 56,38,7,14, ἔτη 1848 - 50.

Τὸ τεῦχος 56 ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐν τῷ Εὐρετηρίῳ ὑπ' ἀρ. 1032 ἀναφερομένων ὑποφάκ. 18 καὶ 19 τοῦ αὐτοῦ Θέματος· τὸ τεῦχος 38 ἐκ τῶν ὑποφάκ. 25 καὶ 27· τὸ τεῦχος 7 ἐκ τῶν ὑποφάκ. 30 καὶ 31· καὶ τὸ τεῦχος 14 ἐκ τῶν ὑποφάκ. 32 καὶ 33).

Τὰ πλείστα τῶν ἐγγράφων τούτων ἀναφέρονται εἰς ζητήματα τῶν Ἰταλῶν προσφύγων, οἵτινες ἐκ τοῦ Κράτους τοῦ Πάπα εἶχον ἀναζητήσει καταφύγιον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων φρονημάτων των. Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἐγγράφων ἔχουν ἐπισυναφθῆ φύλλα τῆς ὑπὸ τῶν προσφύγων τούτων ἐκδιδομένης ἐφημερίδος *Il Novellista Italiano in Grecia*. Εἰς τὰ τεύχη 7 καὶ 56 ἀρετὰ ἔγγραφα ἀναφέρονται εἰς ταραχὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ, ταῦτα δὲ ἀκολουθοῦνται ἐν εἴδει σχολίου ὑπὸ φύλλων τῆς τοπικῆς διγλώσσου Ἑκτάκτου Ἐφημερίδος. Τὰ ἔγγραφα τοῦ Γεν. Προξένου Κερκύρας παρέχουν καὶ πληροφροῦς τῶν Ὑποπροξένων Ζακύνθου καὶ Λευκάδος.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 242 (Ὑψηλὴ διπλωματία) : φ. 392, ὑποφάκ. 1,4,5, ἔτη 1822 καὶ 1825 - 31· φ. 394, ὑποφάκ. 1, ἔτος 1832.

Εἰς τὸν ὑποφάκ. 4 τοῦ φ. 392 εὐρίσκονται εἰς δύο συνερραμμένα τεύχη ὅλαί αἱ ἐκθέσεις τοῦ καρδινάλιου *Gius. Spina* ἐκ τοῦ συνεδρίου τῆς *Verona* ἐν ἀντιγράφῳ ὑπὸ τὸν τίτλον *Registro dei disprezzi e note dell' Em̄o e Rd̄mo sig. Cardinal Spina come plenipotenziario al congresso di Verona (1822)*. Εἰς τὸ πρῶτον τῶν δύο τευχῶν μεταξὺ τῶν ἐκθέσεων (33 ἐν συνόλῳ, πλὴν τῶν συνημμένων) ὑπάρχουν πολλαὶ αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Τὰ πρωτότυπα μερικῶν ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων εὐρίσκονται εἰς τὸν ὑποφάκ. 1 τοῦ ἰδίου φακέλου. Ἐκτὸς τῶν δύο συνερραμμένων τευχῶν, εἰς τὸν αὐτὸν ὑποφάκελον ὑπάρχουν καὶ λυτὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα ἐπίσης εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Τὰ ἔγγραφα τοῦ ὑποφάκ. 5 τοῦ φακ. 392 καὶ τοῦ ὑποφάκ. 1 τοῦ φακ. 394, ἅπαντα σημαντικὰ (περὶ τὰ 70), ἀφοροῦν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Ὁθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑλληνικῆς σημαίας ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 247 (Ἀλληλογραφία τοῦ *Nunzio* τῆς Βιέννης) : τεύχη 1 - 3, ἔτος 1821· φ. 402, ὑποφάκ. 1 - 3, ἔτη 1822 - 24· φ. 403, ὑποφάκ. 1 - 4, ἔτη 1825 - 26· φ. 404, ὑποφάκ. 1 - 4, ἔτη 1827 - 30· φ. 405, ὑποφάκ. 1, ἔτος 1829.

Μέγα μέρος τῆς ἐκτενεστάτης ταύτης ἀλληλογραφίας περιλαμβάνει σημαντικωτάτας εἰδήσεις περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ δὴ πληροφροῦς περὶ τῆς διπλωματικῆς θέσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐξ ἐπαφῶν μετὰ τοῦ *Metternich*, ἐξ εἰδήσεων τοῦ

αυτοκρατορικοῦ ταχυδρόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκ τοῦ αὐστριακοῦ τύπου. Εἰς τὰ τεύχη τοῦ 1821 αἱ πληροφορίαι, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν, εἶναι ὀλιγότεραι ἐν σχέσει πρὸς τὰς τακτικὰς ἐκθέσεις τῶν φακέλων 402 - 5, αἱ ὁποῖαι ἀποστέλλονται δίς, τρίς ἢ καὶ τετράκις τοῦ μηνός. Εἰς πλείστα τῶν ἐγγράφων τούτων, ἰδίως τοῦ 1826, ἀπαντᾷ ἡ ἐπιγραφή «Υποθέσεις τῆς Ἀνατολῆς» (*Affari d' Oriente*) ἢ «Εἰδήσεις τῆς Ἀνατολῆς» (*N o t i z i e d' O r i e n t e*). Ἀπὸ τοῦ 1827 (φ. 404) τὰ ἐγγράφα περὶ τοῦ ἐλληνοτουρκικοῦ πολέμου συγκροτοῦν ἰδίαν ἐνότητα ἐντὸς διφύλλου συνήθως ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «*N o t i z i e d i L e o a n t e*», δυναμένην ἐκόλως νὰ ἀπομονωθῇ· τὰ ἐγγράφα κατὰ κανόνα συνοδεύονται ὑπὸ ὑπομνημάτων καὶ συνημμένων μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Μετὰ τὸν ὑποφάκ. 1 τοῦ φ. 405 δὲν συναντῶνται εἰς τὰ ἐγγράφα τοῦ *N u n z i o* εἰδήσεις περὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὰ ἐγγράφα τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς ἀνάλας, ὅπως Παρισίους καὶ Μόναχον (ἀντίστοιχα θέματα 248 καὶ 255), δὲν ἀπαντῶσιν εἰδήσεις ἀνάλογοι οὔτε εἰς ἕκτασιν οὔτε εἰς συγχρότητα.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 266 (Πρέσβυς τῆς Βαυαρίας ἐν Ρώμῃ) : φ. 568, ὑποφάκ. 4, ἔτος 1835.

Ἐνταῦθα ὑπάρχουν ἐγγράφα τινὰ συγκεντρωμένα (περίπου 40) περὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ βασιβασιλέως Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μέσω Ἰταλίας. Περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἰδίου ὑπάρχουν ἐλάχιστα ἐγγράφα διάσπαρτα εἰς τὸν ὑποφάκ. 5.

Θέμα ὑπ' ἀρ. 292 (Παπικοὶ Πρόξενοι Κερκύρας καὶ Ἀθηνῶν) : τεύχη 1 - 2, ἔτος 1819· τεύχη 1 - 2, ἔτος 1820· τεύχος 1, ἔτος 1821· φ. 649, ὑποφάκ. 4 - 5, ἔτη 1822 - 23· φ. 650, ὑποφάκ. 1 - 3, ἔτη 1824 - 26· φ. 651, ὑποφάκ. 1 - 6, ἔτη 1827 - 32· φ. 652, ὑποφάκ. 1 - 8, ἔτη 1833 - 40· φ. 653, ὑποφάκ. 1 - 5, ἔτη 1841 - 45· τεύχη 1 - 3, ἔτος 1848· τεύχος 1, ἔτος 1849· τεύχη 1 - 2, ἔτος 1850.

Διὰ τὰ ἔτη 1846 - 47 βλ. Θέμα 45. Ἐκ τοῦ Θέματος 292 ἠρηνήθη ἐπίσης καὶ ὁ φ. 314, ὑποφάκ. 1 - 5 τοῦ 1864, λόγῳ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἅπαντα ἀναφέρονται εἰς τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ ἔτους τούτου.

Τὸ Θέμα 292, περιλαμβάνον τὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν Γεν. Προξενίων Κερκύρας καὶ Ἀθηνῶν, εἶναι τὸ μόνον ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ ἀρχείου τῆς *S e g r e t e r i a d i S t a t o*, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ὕλικὸν περὶ Ἑλλάδος ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ 1870. Τὰ ἐγγράφα τοῦ Γεν. Προξενίου Ἀθηνῶν χρονολογοῦνται μετὰ τὸ 1848, ἐνῶ τὰ προγενέστερα, ἀπὸ τοῦ 1833, εὐρίσκονται εἰς τὸ Θέμα 299 (περὶ οὗ βλ. κατωτέρω). Ἀπὸ τοῦ 1848 ἐπίσης εἰς τὸ μέχρι τότε ἀμιγρὸς ὕλικὸν τοῦ Γεν. Προξενίου Κερκύρας προστίθενται τὰ ἐγγράφα τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν τουρκικῶν καὶ ἀφρικανικῶν λιμένων, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου. Περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων ἰσχύουν καὶ ἐνταῦθα ὅσα παρατηρήθησαν καὶ εἰς τὰ προηγούμενα Θέματα, ὅτι δηλ. εἶναι ἀνάμικτον καὶ ἐν μέρει ἀναφέρεται εἰς ζητήματα τῶν Ἰταλῶν προσφύγων ἐν Ἑλλάδι. Ἰσχύουν ἐπίσης τὰ ἀναφερόμενα περὶ χρονολογικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς ἀταξίας. Π.χ. πάντοτε σχεδὸν τὰ διαβιβαστικὰ τοῦ *D e l e g a t o* τοῦ Ἀρκῶνος, ὅθεν διήρχοντο αἱ ταχυδρομικαὶ ἀποστολαί, εἶναι ἀποκεχωρισμένα τῶν διαβιβαζομένων ἐγγράφων καὶ συγκεντρωμένα καθ' ὁμάδας· τοιοῦτοτρόπως ἀπαιτεῖται ἡ ἐπαναφορὰ καὶ ἀνασύνδεσις των μετὰ τῶν συνημμένων ἐγγράφων, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξακριβωθῇ ἡ σχέσις των. Χρονολογικὴ ἀταξία παρατηρεῖται π.χ. εἰς τὸ τεύχος 1 τοῦ 1819 καὶ τὸν ὑποφάκ. 5 τοῦ 1831, ἔνθα πολλὰ ἐκ τῶν ἐγγράφων εἶναι παλαιότερα τοῦ δηλουμένου ἔτους. Ἄλλοῦ πάλιν ἡ ἀταξία ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει γίνεαι διαχωρισμὸς κατὰ ὑποθέσεις. Αἱ ἐκθέσεις

φαίνεται ὅτι κατεχωρίζοντο εἰς γενικὸν πρωτόκολλον τοῦ Γεν. Προξενείου, διότι, ἐνῶ οἱ ἀριθμοὶ πρωτοκόλλου τῶν ἐκθέσεων δὲν ἐμφανίζον συνέχειαν, δὲν παρατηρεῖται πολλάκις ἀνάλογος χρονικὴ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν.

Τὰ ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα εἶναι σπουδαῖα, ὡς αὐτὰς δὲ παρέχονται πληροφορία περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως ἢ περὶ πράξεων τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ἐγγράφα συνοδεύονται ὑπὸ τῶν ἀπαραιτήτων ἐντύπων, δηλ. ἐφημερίδων (*Gazzetta Straordinaria*, *Gazzetta Ionia*, *Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Ioniae*), προκηρύξεων κλπ.

Εἰδικότερον εἰς τὰ τεύχη τοῦ 1819 παρέχονται εἰδήσεις περὶ τῶν μετακινήσεων τοῦ *Maitland*, περὶ τοῦ προξενικοῦ σώματος Κερκύρας καὶ περὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν δικαστηρίων αὐτῆς, περὶ κατασκευῆς ὁδῶν, περὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν Ἑπτανησίων, περὶ συστάσεως παπικῶν ὑποπροξενείων εἰς τὰς λοιπὰς νήσους, περὶ τῆς δράσεως τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, περὶ ἐπαναστάσεως εἰς Λευκάδα κ.ά.

Ἐκ τῶν τευχῶν τοῦ 1820 πληροφοροῦμεθα περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν μέτρων τοῦ *Maitland* καὶ τῆς θέσεως τῶν καθολικῶν, περὶ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ Σουλτάνου μετ' ἀνταποκρίσεων πρακτόρων ἐκ Πρεβέζης, περὶ ἐξεγέρσεως εἰς Ζάκυνθον κλπ.

Εἰς τὰ ἐγγράφα τῶν ἐτῶν 1821 - 26 ὑπάρχουν πολλὰ πληροφορία περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ σημαντικὰ ἐγγράφα περὶ τῶν Ἰονίων Νήσων π.χ. εἰς τὸ τεῦχος τοῦ 1821 ὑπάρχει ὑπόμνημα τοῦ Καποδίστρια τοῦ ἔτους 1816. Κατὰ τὰ ἔτη 1822 - 23 (φ. 649) ὁ Γεν. Πρόξενος μαρκήσιος *Carlo de Ribas - Pieri* πληροφορεῖ περὶ ὅλων τῶν σημαντικῶν γεγονότων περιῖπου πεντάκις κατὰ μῆνα. Καὶ ἐνταῦθα τὰς ἐκθέσεις συνοδεύουν ἐνίοτε ἀντίγραφα ἀναφορῶν τοῦ ἐν Πρεβέζῃ προξενικοῦ πράκτορος, φερουσῶν συνεχῆ ἀρίθμησιν. Τὰ ἐνδιαφέροντα ἐγγράφα τοῦ 1824 (φ. 650) εὐρίσκονται ἐν τέλει τοῦ φακέλου ἐν ὑποφακέλῳ ὑπὸ τὸν τίτλον: «1817 al 1824. *Rimborsi al Console di Corfù. Posizione ordinata, non si sconvolga*». Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ 1825 (ἐν τῷ αὐτῷ φακέλῳ) τὰ πλεῖστα ἀναφέρονται εἰς ἀδικήματα τοῦ *De Ribas*, ἐνῶ τὰ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων τοῦ ἔτους 1826 ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὰ ἀντίστοιχα τοῦ ἔτους 1825.

Κατὰ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα ἔτη 1827 - 40 (φ. 651 - 652) συναπτῶμεν, πλὴν τῶν ἐγγράφων τοῦ Γεν. Προξενείου, καὶ πολλὰ τοῦ Ὑποπροξένου Ζακύνθου, ὁ ὁποῖος μέσῳ Κερκύρας ἀλληλογραφεῖ μετὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τῶν ἐτῶν τούτων πλεῖστα, χαρακτηριζόμενα ὡς πολιτικὰ ἀνταποκρίσεις, περιέχουν σημαντικωτάτας εἰδήσεις. Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ Γεν. Προξενείου Κερκύρας τοῦ ἔτους 1830 πληροφοροῦμεθα περὶ ἀποστολῆς Ἰησοῦ τῶν εἰς Σῶρον καὶ Τήνον, περὶ κινήσεως ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ Παπικῶ Κράτους εἰς Κέρκυραν, περὶ ταξιδίου τοῦ *Guilford* εἰς Λονδίνον, περὶ θεμάτων δημοσίας ὑγείας (πολλὰ πληροφορία ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν), περὶ ἐπαναστατικῆς κινήσεως εἰς Μάνην καὶ ἐχθροπραξιῶν εἰς Εὐβοίαν καὶ Ἥπειρον. Ἀντιθέτως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1831 ἕως 1840 (ὑπόλοιπον τοῦ φ. 651 καὶ φ. 652) δὲν ὑπάρχουν πολλὰ ἀξιόλογα ἐγγράφα τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν φάκελον τοῦ 1841 (φ. 653). Ἐξαιρέσειν ἀποτελοῦν τὰ ἐγγράφα τοῦ ἔτους 1840.

Εἰς τὸ ἀφορῶν εἰς τὰ ἔτη 1841 - 50 ὕλικόν (φ. 653 καὶ τεύχη τῶν ἐτῶν 1848 ἕως 1850) τὰ ἐνδιαφέροντα ἐγγράφα εὐρίσκονται συγκεντρωμένα εἰς ὁμάδας ἐντὸς τῶν κυρίων φακέλων. Οὕτω διὰ τὰ ἔτη 1842 ἕως 1845 (τὰ ἔτη 1846 καὶ 1847, ὡς ἀνεφέρθη, εὐρίσκονται εἰς τὸ Θέμα 45)

ἐνδιαφέρον τὰ τμήματα ὑπὸ τὸν τίτλον *Notizie politiche*, διὰ δὲ τὰ ἔτη 1842 - 44 ἐπὶ πλέον τὰ τμήματα *Notizie sanitarie*. Πέρα τῶν ἀνωτέρω ἐνδιαφέρον αἱ ἐξῆς ὁμάδες ἐγγράφων κατὰ ἔτη : ἐκ τοῦ ἔτους 1842 *Reclame memoria dei consoli*, ὡς καὶ τὰ μεμονωμένα ἐγγράφα περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ ἰονίου συντάγματος· ἐκ τοῦ ἔτους 1844 *Disordini al teatro*· ἐκ τοῦ ἔτους 1845 *Atti relativi al commercio*. Ἐκ τοῦ τεύχους 1 τοῦ ἔτους 1848 ἐνδιαφέρουν αἱ ὁμάδες *Biblioteca d'Atene*, *Libri per il S. Padre*, *Chiesa Cattolica in Atene* καὶ ἐν μέρει ἡ ὁμάς *Domanda per nomina di prelado*. Ἐκ τοῦ τεύχους 2 ἐνδιαφέρουν τὰ ἐξῆς : *Accuse di disprezzi*, *Affari politici tra la Grecia e la Turchia*, *Accusa contro tre padri gesuiti*, *Supposto smarrimento di savoirapporti*, *Aumento della guarnigione inglese*. Ἄπαντα τὰ ἐγγράφα προέρχονται ἐκ τοῦ Γεν. Προξενείου Ἀθηνῶν. Τὸ τεῦχος 3 περιλαμβάνει ἐγγράφα τῶν προξενείων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἑν. Πολιτειῶν.

Ἐγγράφα τοῦ Γεν. Προξενείου Ἀθηνῶν περιλαμβάνει καὶ τὸ μοναδικὸν τεῦχος τοῦ 1849, ὡς καὶ τὸ τεῦχος 1 τοῦ 1850. Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ 1849, ἔνθα ὅμως ὑπάρχουν καὶ τινα τοῦ 1848, ἐνδιαφέρουν τὰ ἐγγράφα μέχρι τοῦ φύλλου 19, ἀκολουθοῦν δὲ ἐγγράφα τῶν προξενείων ἀφρικανικῶν λιμένων κλπ. Ἐκ τοῦ τεύχους 1 τοῦ ἔτους 1850 τοῦ Γεν. Προξενείου Ἀθηνῶν ἐνδιαφέρουν τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ τμήματα : *Premure a suo favore*, *Vertenza anglo-greca*, *Sull'assistenza del Console alle funzioni religiose greche*. Τὰ ἐγγράφα συνοδεύουν πολλάκις γαλλόφωνοι ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν (*Courrier d'Athènes*, *L'Observateur*). Ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ τεύχους 2 τοῦ 1850, τὰ ὅποια προέρχονται ἐκ τοῦ Γεν. Προξενείου Κερκύρας, ἐνδιαφέρουν τὰ τμήματα *Affari politici*, φύλλα 2 - 20 καὶ 32 - 39. Τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ φακέλου ἀποτελεῖ ὁ ὑποφάκελος *Africa, America, Turchia*.

Θέμα 299, φ. 665, ὑποφάκ. 3, ἔτη 1833 - 43 :

Ὁ ὑποφάκελος οὗτος περιλαμβάνει ἐγγράφα ἀφορῶντα εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Γεν. Προξενείου Ἀθηνῶν καὶ τοὺς διορισμοὺς τῶν πρώτων Γεν. Προξένων τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ὑπάρχουν πολλὰ περὶ τῶν γεγονότων τοῦ 1843 (ἐπανάστασις τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, θάνατος τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη κ.ἄ.).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διὰ φωτογραφικῶν μέσων ἀποτύπωσιν ὕλικου ἐκ τῶν ὡς ἄνω Ἀρχείων πρὸς χρῆσιν τῶν ἐρευνητῶν ἐν τῷ Κέντρῳ, θὰ πρέπει βεβαίως νὰ προτιμηθῇ ἡ μικροφωτογράφησις, διότι ἡ μὲν φωτογράφησις εἶναι δαπανηρά, αἱ δὲ ξηροτυπίαὶ ἀπαγορεύονται πρὸς ἀποφυγὴν φθορᾶς τῶν ἐγγράφων. Διὰ τὴν μικροφωτογράφησιν θὰ πρέπει ἐν τούτοις νὰ συντρέχουν δύο ὅροι : ἡ ὑπαρξίς συγκεντρωμένου ὕλικου καὶ ἡ δυνατότης ἀναταξινωμίσεως αὐτοῦ, ὡς αἱ τὰ πρὸς μικροφωτογράφησιν δὲν εἶναι τεύχη ἢ ἡριθμημένα λυτὰ φύλλα, διότι τότε πλέον οὐδεμία ἐπέμβασις εἶναι πραγματοποιήσιμος. Εἰς ἅς περιπτώσεις δὲν εἶναι δυνατὴ μικροφωτογράφησις λόγῳ διασπορᾶς τοῦ ὕλικου, φωτογράφησις κατ' ἐκλογὴν ἀποτελεῖ τὴν μόνην λύσιν. Κατὰ τὴν μικροφωτογράφησιν παραδίδονται μικροταινίαι ἀρνητικαὶ μετὰ σχετικὴν αἴτησιν. Ἐκάστη λήψις μικροταινίας τῶν 35 mm στοιχίζει 40 λίρας Ἰταλίας (1,70 δρχ. περίπου), ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ ὀλοκλήρου τόμου ἢ φακέ-

λον, ὅποτε ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἄδεια παρὰ τῆς Διευθύνσεως, 30 λίρας (1,20 περίπου). Ἡ φωτογράφησις (διαστ. 15 X 21) στοιχίζει 200 λίρας κατὰ λήψιν (ἤτοι 8,20 δραχ. περίπου).

Κατωτέρω παρατίθεται κατάλογος τῶν φακέλων οἱ ὅποιοι περιέχουν ὅπωσδήποτε ἐνδιαφέροντα ἐγγραφα, ἀλλὰ δὲν ἠρευνήθησαν, καθότι δὲν διετέθη ὀφθαλμοῦμενος χρόνος :

Θέμα	Ἄρ. φακέλου	Ἔτος ἢ περίοδος	Τίτλος φακέλου
94	32 ¹	1852	<i>Grecia</i>
—	2	1855	<i>Francia, Inghilterra, Isole Ionie</i>
165	8	1851	<i>Consoli Pontifici : Atene, Trieste, Corfù, Diversi</i>
—	5	1852	<i>Consoli Pontifici : Atene, Corfù, Livorno, Genova etc.</i>
—	12 - 13	1853	<i>Consoli Pontifici : Milano, Atene, Corfù etc.</i>
—	11	1854	<i>Consoli Pontifici : Genova, Oneglia, Livorno, Milano, Corfù</i>
165	221 (ὑποφ. 39)		<i>Console di Atene</i>
—	263 (ὑποφ. 9)	1861	<i>Corfù, Consolati diversi</i>
203	3	1851 - 53	<i>Posizioni diverse : Inghilterra, Isole Ionie, Russia</i>
—	1 - 2	1854	<i>Porti e navigazione : Mediterraneo, Adriatico, Stato Pontificio, Napoli, Austria, Dalmazia, Grecia etc.</i>
292	1 - 2	1851	<i>Consoli pontifici in Atene, Corfù ed Isole Ionie, Africani ed Otomani</i>
—	1 - 3	1852	<i>Atene, Isole Ionie, Turchia, Africa, America Consoli Pontifici</i>
—		1852 - 53	<i>Atene, Corfù, Porti Americani, Asiatici, Africani, Consoli Pontifici</i>
—	1 - 2	1854	<i>Atene, Corfù, Isole Ionie etc.</i>
—	1 - 2	1855	<i>Atene, Isole Ionie, America, Africa, Turchia Consoli</i>
—	1 - 3	1856	<i>Consoli Pontifici in Atene, Corfù, Isole Ionie, America, Africa, Turchia</i>
—	1 - 2	1857	<i>Consoli in America, Corfù, Atene</i>
—	1 - 2, 4 - 5		<i>Atene, Corfù</i>

1. Οἱ ἀριθμοὶ 1 - 32 εἶναι ἀριθμοὶ τευχῶν καὶ ἐτέθησαν λόγῳ καταργήσεως τῆς ταξινομήσεως εἰς φακέλους.

Θέμα	Ἄρ. φακέλου	Ἔτος ἢ περίοδος	Τίτλος φακέλου
—	232(ὑποφ.1-3)	1859	<i>Consoli in Grecia, Corfù, Africa, Turchia, America</i>
—	258(ὑποφ.1-2)	1860	<i>Atene, Corfù, America</i>
—	271(» 1-2)	1861	<i>Corfù, Consolati diversi</i>
—	287(» 1-2)	1862	<i>Atene, Corfù, America Consoli</i>
—	301	1863	<i>Atene, Corfù</i>
—	314(» 1-5)	1864	<i>Grecia, America, Isole Ionie</i>
—	325(» 1-2)	1865	<i>Atene, Corfù, America, Africa, Turchia Consoli</i>
—	339(» 1-2)	1866	<i>Atene, Corfù, America Consoli</i>
—	352(» 1-3)	1867	<i>Atene, Corfù, America, Turchia, Africa Consoli</i>
—	363(» 1-3)	1868	<i>Africa, America, Isole Ionie, Atene, Corfù, Turchia Consoli</i>
—	379(» 1-2)	1869	<i>Grecia, America Consoli</i>
—	390	1870	<i>Grecia, America Consoli</i>

Ἄριστειδης Π. Σπεργέλλης

Συντάκτης τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης
τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ